

ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ СУДОМ

Біланчук Андрій

*здобувач третього (освітньо-наукового рівня) рівня вищої освіти
Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна*

Особливу роль у забезпеченні кримінально-процесуального захисту прав людини в умовах збройного конфлікту відіграє система правосуддя, оскільки вона виступає одним із основних інституцій, який спрямовує свою діяльність на карне переслідування за вчинення воєнних злочинів, злочинів геноциду, проти людяності та агресії, притягнення винних до відповідальності, забезпечення неупередженого правосуддя та відновлення справедливості для жертв збройного-конфлікту, дотримання прав підозрюваних та обвинувачених в ході кримінального провадження, взаємодію з міжнародними організаціями та судами, дотримання норм та принципів міжнародного гуманітарного права та ін. Основним складнощами у забезпеченні кримінально-процесуального захисту прав людини в умовах воєнного стану в сфері правосуддя є: затягнутий процес ратифікації Статуту Міжнародного кримінального суду, відсутність у Кримінальному кодексі України повного переліку воєнних злочинів, які містяться у міжнародному праві, дефіцит компетентних кадрів, помилки у кваліфікації кримінальних правопорушень, наявність міжнародного імунітету у високопосадовців рф, епізодичне притягнення до відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права та ін.

В умовах воєнного стану система правосуддя стикається з низкою складнощів в сфері здійснення правосуддя та захисту прав людини, в т.ч. в межах кримінального процесу, які впливають на її здатність ефективно виконувати свої функції [3, с. 188]. Зокрема, можна виділити наступні аспекти:

- недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, людських та фінансових ресурсів у зв'язку із тимчасовою окупацією територій, обстрілами та руйнуванням інфраструктури, загроза фізичного знищення суддів та інших учасників процесу, мобілізації працівників суду до лав ЗСУ або їх евакуація (наприклад, станом на початок 2024 р. в Україні в ході бойових дій пошкоджено 131 будівлю суду, не працюють 33 суди, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях);

- в умовах воєнного стану існує ризик знищення або втрати важливих доказів через бойові дії, окупацію частини територій, що ускладнює проведення ефективного розслідування та судових процесів;

- значна кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб може ускладнювати судові процеси, оскільки багато свідків, постраждалих та обвинувачених можуть бути поза межами доступу для органів правосуддя (зокрема, станом на кінець 2023 р. кількість біженців з України складає 6 млн.);

- зростанням загальної кількості кримінальних правопорушень, воєнних злочинів, кримінальних правопорушень щодо колабораційної діяльності, дезертирства, корупції (зокрема, у 2023 р. до судів надійшло 4,5 млн. справ, з них 1 млн 245 тис. склали кримінальні справи);

- впровадження нових норм до Кримінального кодексу України та кримінального процесуального законодавства, що призводить до неоднакового їх застосування (наприклад, при вирішенні справ щодо колабораційної діяльності суди встановлюють різні види покарання за схожих обставин справ);

- складнощі у забезпеченні безперервності здійснення правосуддя (зокрема, функціонування судів в прифронтових зонах, необхідність переривати судові засідання під час повітряної тривоги);

- подолання судового імунітету рф (ст. 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначає, що «пред'явлення позову до іноземної держави, залучення іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України» [1]);

- співвідношення принципу балансу ймовірностей у цивільному процесу та принципу доведення у кримінальному процесі під час встановлення порядку відшкодуванні шкоди, завданої діями російських військових та окупаційної влади, тощо [2].

Система правосуддя в умовах воєнного стану виступає одним із основних інституцій, який спрямовує свою діяльність на карне переслідування за вчинення воєнних злочинів, злочинів геноциду, проти людяності та агресії, притягнення винних до відповідальності, забезпечення неупередженого правосуддя та відновлення справедливості для жертв збройного-конфлікту, дотримання прав підозрюваних та обвинувачених в ході кримінального провадження, взаємодію з міжнародними організаціями та судами, дотримання норм та принципів міжнародного гуманітарного права та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про міжнародне приватне право: Закон України 23.06.2005 р. № 2709-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#n342>
2. Судочинство під час війни: судді ВС розповіли про виклики та особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Верховний суд України*. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1576075/>
3. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022). P. 185-190 <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>